

Christián László – Lippai Zsolt

Magánbörtön – miért ne?

Jelen tanulmányunkkal Ruzsonyi Péter bv. dandártábornok úr emléke előtt tisztelgünk. Tábornok úr közel állt tanszékünkhöz, kiváló kapcsolatot ápoltunk, amit erősített, hogy még a Farkasvölgyi úti campuson a Büntetés-végrehajtási Tanszék és a Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék egyaránt az ún. Karády-villában kapott elhelyezést. Péter jókedve, mosolya, pozitív személyisége ránk is hatott a napi találkozások alkalmával. Tanulmányunkban a büntetés-végrehajtás és a magánbiztonság egyik izgalmas metszéspontját igyekszünk feltárni.

A terület, amely nem maradhat feltáratlan

A büntető igazságszolgáltatás kutatásának egyik legvitatottabb területe az egykor kizárólag a közsféra által ellátott büntető igazságszolgáltatási funkciók privatizációja, a profitorientált magánvállalkozások büntetés-végrehajtási tevékenységbe történő bevonásának vizsgálata. A tudományos világ érdeklődését megmozgató izgalmas kérdéskör, amelynek kapcsán számtalan – főként angolszász szerzőségű – tanulmány született.¹ Gyakorló rendészeti szakemberként ezen anyagok tartalmát és a magánbörtönök létjogosultságát nem vitatva egyszerűen elfogadjuk azt, hogy vannak országok, ahol léteznek magánbörtönök. Egyetértve azzal is, hogy bármiként alakuljon e privatizációs folyamat jövőbeni sorsa, a közpénzek felhasználásának és a fogvatartottak

¹ CAMP–GAES–SAYLOR 2002: 27–53.

megfelelő szintű őrzésének biztosítása érdekében a terület nem maradhat a tudomány szempontjából feltáratlan. Számos szakember vizsgálta a területet, és kutatta annak mérhető hasznosíthatóságát.²

A történelmi hagyományokkal rendelkező privatizáció

A börtönvilág történelmi hagyományokkal rendelkező privatizációja³ azonban korántsem új keletű, a teljesség igénye nélkül gondolva például a 17. századi Európa egyes részein megfigyelhető amszterdami és hamburgi gyakorlatra.⁴ A korabeli Európában „közhatalmat lehetett szerezni arra, hogy a problémás embereket magánintézményekbe zárják”⁵, a létesítmények üzemeltetői „pénzügyi nyereségre”⁶ és önellátásra törekedtek azáltal, hogy a befogadásért, a szabadításért, az élelemért és vízért, sőt a szállásért is díjat szedtek.⁷ Cohen a kortárs amerikai privatizáció gyökereit az 1960-as évek társadalmi folyamataira vezeti vissza.⁸ Rámutatva az egyes kormányzati tevékenységek kiszervezésével kapcsolatosan megfigyelhető nemzetközi lelkesedésre. A privatizációt a hatékonysággal és eredményességgel összekapcsolva jelentős előrelépésként ábrázolták, amelynek állítólagos előnyei éles ellentétben álltak a túlcentralizált kormányzati bürokrácia kudarcaival. A magánszektor térnyerése azt eredményezte, hogy sok ország gyakorlatilag minden elképzelhető ágazatban alkalmazta ezt az irányítási rendszert, beleértve a legalapvetőbb kormányzati funkciókat is, így a biztonság megteremtését és fenntartását is.⁹

A magáncégek hazai börtönök építésébe, üzemeltetésébe történő bevonásra, az ún. public private partnership (a továbbiakban: PPP) konstrukcióra eklatáns példa a szombathelyi és tiszalöki büntetés-végrehajtási intézetek kormányhatározat alapján történő létrejötte és üzemeltetése. Bár azokat a magyar állam már visszavásárolta, egykor az intézetek költségvetési

² CZENCZER 2020: 25.

³ COHEN 1985: 63; LICHTENSTEIN 2001: 189.

⁴ SPIERENBERG 1998: 44–70.

⁵ SIMON 1993: 22.

⁶ SELLIN 1958: 11.

⁷ AUSTIN–COVENTRY 2001: 9; LICHTENSTEIN 2001: 193.

⁸ COHEN 1985: 31.

⁹ MUSAH–FAYEMI 2000: 14.

és költségvetésen kívüli források bevonásával, állami-magán finanszírozással működtek. Az állam hagyományosan ellátta az intézet vezetését és működtette bennük a fogvatartottak nyilvántartását, őrzését és egészségügyi ellátásukat is, míg az ezen felül felmerülő feladatokat egy szolgáltató cég szerződés alapján végezte el. A szerződésben az állam azt határozta meg, hogy a magánvállalkozótól adott minőségű szolgáltatást mennyi ideig kívánta igénybe venni. A PPP konstrukcióban a szolgáltatásért való felelősséget az állam és a magáncég közösen viselték.¹⁰

A privatizáció korlátairól

A börtönök privatizációja sugallhatja azon törvényhozói hajlandóságot, hogy a privatizációs törekvések szinte korlátok nélkül alkalmazhatók. Felmerül a kérdés, hogy egy magánbörtön létrehozása, a társadalom egyik leginkább deprivált csoportját – a mindenkori börtönpopulációt – érintő privatizáció hatásai mögött politikai vagy jogi indokok rejlenek-e. Ezért válik különösen kényes kérdéssé, hogy egy jogállami privatizációs folyamatot milyen szabályozási formáknak kell kísérniük. Barak-Erez szerint a privatizáció jelenségéről való gondolkodás a lehetséges jogi következmények hárompólusú tanulmányozásán alapul, amelyek mindegyike más szemszögből kérdőjelezi meg annak létjogosultságát. Az első kérdés a privatizáció határait vizsgálja azzal, hogy: „Vannak-e a privatizációnak korlátai a privatizálandó tevékenységek vagy hatáskörök típusai alapján?” A második kérdés a privatizáció adminisztratív folyamatára vonatkozik, amely szerint: „Milyen korlátai vannak a privatizációs döntések végrehajtásának (például kötelező-e a privatizációs politika meghatározása a konkrét privatizációs kezdeményezés megkezdése előtt, vagy kötelező-e a privatizációs kezdeményezésekkel kapcsolatos információk közzététele)?” A harmadik pedig a privatizáció eredményeire és szabályozására vonatkozik, feltéve a kérdést, hogy: „Milyen jogi szabályozás vonatkozzon a privatizált tevékenységekre, és a privatizált tevékenységekre különleges szabályozás vagy különleges kötelezettségek vonatkoznak-e?”¹¹

A privatizáció folyamata – amelyet börtönök privatizálása esetén (is) különösen érdemes tanulmányoznunk – az egyes gazdasági és társadalmi

¹⁰ HORVÁTH 2016.

¹¹ BARAK-EREZ 2011: 139–140.

folyamatokban történő állami részvételek részben vagy egészben megvalósuló csökkentéséről szól. A privatizációs folyamatok esetenként az állami részvétel „teljes visszavonulását” jelentik azon területeken, ahol a piaci erők tevékenysége hatékonyabbnak bizonyulhat, mint a központosított erők szerepvállalása. Más esetekben pedig egyes állami felelősségi körök operatív aspektusainak kiszervezését említhetjük meg a privatizált tevékenység feletti állami felelősség megtartásával. Ugyanakkor a privatizáció jelentheti közszolgáltatások piacosítását, a korábban „ingyenes” állami szolgáltatások piacorientált, fizetős kormányzati szolgáltatássá válását is,¹² valamennyi demokratikus jogállamban elengedhetetlenül ragaszkodva a privatizációs politikai törekvések tervezésének és végrehajtásának megismerhetőségéhez, a nyilvánosság döntéshozatali folyamatokban történő részvételéhez. A nemzetközi tapasztalatok alapján a privatizáció típusai az alábbi tíz jelentősebb csoportba sorolhatók:

1. egyes üzleti tevékenységek előmozdítására létrehozott állami vállalatok;¹³
2. állami vagyon értékesítése;
3. állami földek hosszú távú bérbeadása;
4. kormányzati tevékenységek kiszervezése magánvállalkozóknak;
5. állami infrastruktúrák magánbefektetők általi kiépítése;¹⁴
6. engedélyezés és koncessziók adása a magánszektor részére;
7. privatizáció mulasztással (korlátozott kormányzati tevékenység; gondolva például a magánegészségügy térhódítására);¹⁵
8. térítés ellenében nyújtott (korábban „ingyenes”) állami szolgáltatások;
9. egyes állami szolgáltatások magánszolgáltatóktól történő megvásárlása;
10. együttműködés a magánszektorhoz tartozó szervezetekkel.¹⁶

A privatizációs folyamatok sokféleségének felismerése rendkívüli jelentőséggel bír a magánbüntetőügy elemzése kapcsán. Alapvető különbséget téve aközött, hogy az a büntetés-végrehajtási tevékenység részét vagy egészét érintheti-e, és abban milyen mértékben marad jelen az állami felügyelet, szabályozás és felelősségvállalás. Az intézményi szintű elemzés során választ keresve arra,

¹² BARAK-EREZ 2011: 141.

¹³ Izraelben például egy állami vállalatot gazdasági megfontolásoknak kell vezérelniük; kivéve, ha a kormány kifejezetten másként rendelkezik. Lásd: 1975. évi kormányzati társasági törvény SH No. 5735, 132. 4. §. (Isr.).

¹⁴ Lásd: MALINSKY 1996: 438.

¹⁵ Lásd: GILLETTE 1996.

¹⁶ BARAK-EREZ 2011: 141–143.

hogy vajon vannak-e olyan tevékenységek, amelyeket egyáltalán nem lehet privatizálni, mert azok az állam szerves részét képezik. A privatizációval érintett jogok kapcsán pedig azt vizsgálva, hogy a privatizált funkció működése vajon veszélyt jelent-e, sérti-e a privatizált szolgáltatásokat igénybe vevő, vagy azok alá tartozó egyének alapvető jogait (egyaránt értve ezt a privatizált börtönben dolgozó és ott fogva tartott, illetőleg azokkal bármilyen kapcsolatban álló egyénekre). Az, hogy a büntetés-végrehajtás – anyagi (értsd: finanszírozási) és a fogvatartottak elhelyezési túlszűfolttségát célzó, elsősorban csökkentési/megtakarítási szempontrendszerű – privatizációja megfelelő mederben halad-e, illetőleg hogy annak létjogosultsága, nemzetközi és hazai viszonylatban, az abban érdekelt valamennyi fél számára objektív érvekkel alátámasztható-e, továbbra is fontos és eldöntetlen kérdés.¹⁷

A privatizáció szkeptikusai szerint a magánbörtönök működésétől elvárt potenciális költségmegtakarítás a börtönök minőségének feláldozásával valósulhat meg. A privatizáció támogatói szerint viszont a magánszektor innovációra és hatékonyságra való hajlamossága a záloga annak, hogy a magánbörtönök elérjék vagy meghaladják az állam által működtetett intézmények színvonalát. A költséghatékonysághoz ezáltal közvetlenül kapcsolódik a minőség kérdésköre, gondolva itt arra, hogy minden profitorientált magáncég a kiadások csökkentésére és a profit maximalizálására törekszik, ami megkérdőjelezheti a magáncégek állami börtönökhöz képest magasabb vagy legalább azonos szintű szolgáltatásnyújtási akaratát.¹⁸ Ugyanakkor pedig az is lehetséges, hogy pontosan a szabadpiaci versenyhelyzet teszi olcsóbbá és hatékonyabbá a büntetés-végrehajtási intézetek magánkézben megvalósuló építését és működtetését.

Börtönminőség vagy minőségi börtön

A minőség, mint fogalom, különösen a börtönök tekintetében igencsak nehézkesen értelmezhető egzakt és mindenki számára elfogadható módon.

¹⁷ DURHAM 1989: 48–73; REISIG–PRATT 2000: 210–222.

¹⁸ Érdekességként jegyezzük meg, hogy a nemzetközi szakirodalom elemzése során nem találtunk szignifikáns eltérést a megegyező kritériumfeltételek (biztonsági fokozat, fogvatartotti létszám stb.) mellett működő állami vagy magánbörtönök fenntartási, üzemeltetési költségei között.

A szakirodalomban is jelen lévő kétértelműség részben abból eredeztethető, hogy a tudósok különbözőképpen fogalmazzák meg a börtönök minőségét. Tudományos álláspontjukat mérésekkel támasztják alá a szabadulás utáni visszaeséstől a börtön falain belüli életminőségig különböző mutatókat elemezve, az állami intézmények működését a magánkézben lévő büntetés-végrehajtási szolgáltatások nyújtásával összehasonlítva.

Tanulmányunk további részében – Logan kutatási eredményeire¹⁹ támaszkodva – az egyes minőséggel összefüggő tényezőket elemezve az Amerikai Egyesült Államokban található, jellegében megegyező állami és magánbörtönök összehasonlító elemzéséből mutatunk be szemelvényeket.

Logan elsőként a két börtön személyzetének munkahelyi elégedettségét, az úgynevezett *Munkahelyi elégedettségi indexet* elemezte, amelyre mindkét börtön személyzete meglehetősen hasonló értékelést adott. A válaszok átlaga alig valamivel a „*valamennyire egyetértek*” felett volt a következő három állításra: a) *Ez a börtön a legjobb, b) Szívesebben dolgozom itt, mint máshol, c) Továbbra is itt szeretnék dolgozni.*²⁰

A személyzet gyakran panaszok formájában közli problémáit az intézet vezetésével. Mindez azonban a magánbörtönben gyakorlatilag nem létezett, ugyanis a dolgozók 80%-a úgy nyilatkozott, hogy a munkájával kapcsolatban nincsenek komolyabb problémái, ezért nem nyújtott be panaszt. Az állami intézet dolgozói kisebb számban, de éltek a panaszbenyújtás intézményével. Az állami börtön személyzetének jelentős (a magánbörtönét jelentősen meghaladó) része azt gondolta, hogy a panaszbenyújtás haszontalan lenne, és hátrányos körülményekkel járna rájuk nézve.²¹

A magánbörtön alkalmazottainak magasabb munkamorálja és megelégedettsége egyik okaként Logan a változás frissességét jelölte meg, bizonyítva, hogy a magánbörtön az új és izgalmas munkakörnyezet varázsát nyújtotta még a korábban az állami börtönökben dolgozók számára is. Több régi-új alkalmazott elmondta, hogy mekkora könnyebbséget jelent számára a magánszektor mindennapjainak rugalmassága az állami börtönök bürokratikus merevségével összehasonlítva.²²

A magánlétesítmény – korábban állami börtön – igazgatója szintén a magánszektor rugalmasságát említette a személyzeti intézkedések (felvétel,

¹⁹ LOGAN 1996: 62–85.

²⁰ LOGAN 1996: 64–67.

²¹ LOGAN 1996: 64–67.

²² LOGAN 1996: 64–67.

beosztásba helyezés, áthelyezés, értékelés, elbocsátás) időbeliségére tekintettel. A beosztott vezetők (biztonsági, oktatási) pedig a szolgálati célú tárgyeszköz-beszerezések gyorsaságát hangsúlyozták az állami rendszerrel összevetve.²³

Amikor arra kérték a dolgozókat, hogy írjanak megjegyzéseket a felmérés *Munkakörnyezet* rovatába, a magánbörtönben 31, míg az államban 40 bejegyzés született. A magánbörtön dolgozói bejegyzéseinek ¼-e (26%) dicsérte az intézményt, a munkakörnyezetet és a kollégákat, negatívumként említve viszont a képzések hiányát és az alacsony végrehajtói létszámot. Az állami börtön személyzetéből csak 15% adott pozitív visszajelzést (főleg a fogvatartottakkal való munka pozitívumait említve), míg jelentős hányaduk az intézmény vezetőségének vezetési és irányítási gyakorlatával szemben élt panasszal. Kiemelve a rossz belső kommunikációt, a nagy munkaterhelést, az alulkompenzációt, a féktelen kivételezést és a nepotizmus mindennapos jelenségét.²⁴

A börtönmunkával járó fokozott megterheléssel kapcsolatban a stressz, a kiégés megelőzését és kezelését datálta a büntetés-végrehajtás egyik legjelentősebb és megoldatlan problémájának. Logan a munkahelyi stressz tüneteit a „mindennapi terhelés”, a „túlterhelés”, a „fizikai vagy érzelmi fáradtság érzése”, illetőleg a „rabok őket hibáztatják a problémáikért” dimenziókban vizsgálta. Az eredmények pedig túlnyomóan az állami börtönök kiégést és stresszt erősítő negatívumait – a rabokkal szembeni érzelmi megkeményedést, a rabok tárgyként történő kezelése irányába történő erőteljes elmozdulást – mutatták meg.²⁵

A magánbörtön vezetője megjegyezte, hogy a személyzete lelkesebb, energikusabb és nagyobb felelősséget vállal, mint a korábbi személyzete, amikor az állami börtön igazgatója volt. Az állami börtönből elszegődött személyzetet pedig „átlagon felüli és meglehetősen tapasztalt” munkatársakként jellemezte. Érdekességként jegyezzük meg, hogy az állami létesítmény vezetése nem érezte úgy, hogy elvesztette volna a legtehetségesebb munkatársait, és örült annak, hogy néhány felső vezető távozása lehetőséget teremtett az előrelépésre egy olyan rendszerben, amely a felhalmozott szolgálati idő, a nehézkes szabályozás és a földrajzi mobilitás hiánya miatt kezdett stagnálni. Kiemelve azt is, ha a régebbi létesítményekben dolgozó személyzet körében a stressz,

²³ LOGAN 1996: 64–67.

²⁴ LOGAN 1996: 69.

²⁵ LOGAN 1996: 70.

a kiegészítés és a lelki megkeményedés tendenciája érvényesül, akkor elképzelhető, hogy a magánbörtönök ez irányú előnye is csak átmeneti jellegű lesz. Mindez pedig hosszú távon a két intézménytípus megegyező fluktuációs jellemzőit eredményezheti.²⁶

Az intézményen belüli kommunikációt érintően a magánbörtön állománya kevésbé panaszkodott vezetési és igazgatási problémákra (magánbörtön 32%, állami börtön 60%). A magánbörtönben a hatalom decentralizáltabb és kevésbé hierarchikus, paramilitáris és bürokratikus volt, mint az állami börtönben. A személyzet úgy érezte, hogy informálisabb, gyorsabb, rugalmasabb és nagyobb felelősségi, döntéshozatali és ellenőrzési jogkört kapott a munkáját érintően.²⁷

Az intézményvezető menedzserszemléletű vezetése és a magánszektor működése képes volt második lehetőséget, karriert kínálni a közszolgáltatból nyugdíjba vonult, vagy onnan egyéb okból távozott tapasztalt veteránoknak.²⁸ Logan azon kényes témákat sem hagyta ki vizsgálatából, mint a fizetés kérdése, megállapítva, hogy a magánbörtön alkalmazottai – tapasztalataikkal és feladataikkal arányos – jobb anyagi körülmények mellett dolgozhattak.²⁹

Logan szerint egy magánbörtön előnyei az alábbi, egymással szorosan összefüggő jellemzőkkel magyarázhatók:

- „jobban megtervezett létesítmény;
- nagyobb működési és igazgatási rugalmasság;
- decentralizált hatalom és jó kommunikáció;
- teljesítményalapúbb személyzeti irányítás;
- nagyobb morál, lelkesedés és felelősségtudat a személyzet körében;
- nagyobb tapasztalat és vezetői képesség a felső vezetők körében és
- szigorúbb, szabályszerű irányítás a rabok felett.”³⁰

A Logan által eredetileg 1992-ben meghatározott ellenőrzések összehasonlító elemzési területeit 2003-ban Perrone és Pratt továbbfejlesztette, és a zárt intézményi keretek elemzését az alábbi minőségi tényezők vizsgálatával egészítette ki:

²⁶ LOGAN 1996: 71.

²⁷ LOGAN 1996: 75–76.

²⁸ LOGAN 1996: 82.

²⁹ LOGAN 1996: 83.

³⁰ LOGAN 1996: 91.

- ♦ állapot (a fizikai környezet állapota);
- ♦ menedzsment (a börtönigazgató intézményvezetési képessége);
- ♦ aktivitás (a fogvatartottak börtönéletbe történő bevonási képessége);
- ♦ ellátás (a fogvatartottak részére nyújtott egészségügyi ellátás és annak minősége);
- ♦ biztonság (a fogvatartottak külvilágtól való elkülönítésének képessége, amely kiegészül a fogvatartottak és a személyzet biztonsága megteremtésének képességével);
- ♦ rend (fegyelmi intézkedések, működésfolytonosság minősége).³¹

Befejezés

A magánbörtönök működéséről, az azokkal kapcsolatos előnyökről és hátrányokról, sikerekről és kudarokról számos nemzetközi tanulmány látott napvilágot, míg hazánkban a magánszektor és a büntetés-végrehajtás együttműködési lehetőségeinek vizsgálata egyelőre még várat magára. A hazai büntetés-végrehajtási szervezet saját hatáskörben már vizsgálta, de messze-menő következtetések egyelőre nem születtek a témában.³² Tanulmányunkban – a teljesség igénye nélkül – ezen hiátus legalább részbeni pótlására a börtönprivatizációs folyamatok sokak által csak kevésbé ismert részleteibe kívántunk bepillantást adni. Emléket állítva egy, már az égiekkel tartó barátnak és kollégának, Ruzsonyi Péter bv. dandártábornok prodékánnak, aki maga is úttörő kutatója volt a külhoni büntetés-végrehajtás jó gyakorlatainak.

³¹ PERRONE–PRATT 2003: 301–322.

³² CZENCZER 2020: 27.

Felhasznált irodalom

- AUSTIN, James – Garry COVENTRY (2001): Emerging Issues on Privatized Prisons. *U.S. Department of Justice Bureau of Justice Assistance NCJ* 181249.
- BARAK-EREZ, Daphne (2011): The Private Prison Controversy and the Privatization Continuum. *Law and Ethics of Human Rights*, 5(1), 139–157. Online: <https://doi.org/10.2202/1938-2545.1055>
- CAMP, Scott D. – Gerald G. GAES – William G. SAYLOR (2002): Quality of Prison Operations in the US Federal Sector: A Comparison with a Private Prison. *Punishment & Society*, 4(1), 27–53. Online: <https://doi.org/10.1177/14624740222228455>
- COHEN, Stanley (1985): *Visions of Social Control*. New York: Polity Press.
- CZENCZER Orsolya (2020): Őrizük is meg nem is... avagy a reintegrációs őrizet jogintézményének hazai aspektusai. In MADAI Sándor – PALLAGI Anikó – POLT Péter (szerk.): *Sic itur ad astra. Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla születésnapjára*. Budapest: Ludovika, 121–128.
- DURHAM, Alexis M. (1989): The Privatization of Punishment: Justification, Expectations, and Experience. *Criminal Justice Policy Review*, 3(1), 48–73. Online: <https://doi.org/10.1177/088740348900300103>
- GILLETTE, Clayton P. (1996): Opting out of Public Provision. *Denver University Law Review*, 73(4), 1185.
- HORVÁTH Bertold (2016): Magánbörtönök Magyarországon? *Arsboni*, 2016. október 17. Online: <https://arsboni.hu/maganbortonok-magyarorszagon/>
- LICHTENSTEIN, Alex (2001): The Private and the Public in Penal History: A Commentary on Zimring and Tonry. *Punishment & Society*, 3(1), 189–196. Online: <https://doi.org/10.1177/14624740122228186>
- LOGAN, Charles H. (1996): Public vs. Private Prison Management: A Case Comparison. *Criminal Justice Review*, 21(1), 62–85. Online: <https://doi.org/10.1177/073401689602100106>
- MALINSKY, Laura A. (1996): Rebuilding with Broken Tools: Build-Operate-Transfer Law in Vietnam. *Berkeley Journal of International Law*, 14(2), 438–464. Online: <https://doi.org/10.15779/z387mo8>
- MUSAH, Abdel-Fatau – Kayode FAYEMI szerk. (2000): *Mercenaries*. London: Pluto Press.
- PERRONE, Dina – Travis C. PRATT (2003): Comparing the Quality of Confinement and Costeffectiveness of Public Versus Private Prisons: What We Know, Why We Do Not Know More, and Where to Go from Here. *The Prison Journal*, 83(3), 301–322. Online: <http://dx.doi.org/10.1177/0032885503256329>
- REISIG, Michael D. – Travis C. PRATT (2000): The Ethics of Correctional Privatization: A Critical Examination of the Delegation of Coercive Authority. *The Prison Journal*, 80(2), 210–222. Online: <https://doi.org/10.1177/0032885500080002005>

- SELLIN, Thorsten (1958): Correction in Historical Perspective. *Law and Contemporary Problems*, 23(4), 585–593. Online: <https://doi.org/10.2307/1190389>
- SIMON, Jonathan (1993): *Poor Discipline: Parole and the Social Control of the Underclass, 1890–1990*. Chicago: The University of Chicago Press.
- SPIERENBERG, Pieter (1998): The Body and the State. In Norval MORRIS – David J. ROTHMAN (szerk.): *The Oxford History of the Prison: The Practice of Punishment in Western Society*. New York: Oxford University Press, 44–70.

Jogforrások

1975. évi kormányzati társasági törvény SH No. 5735, 132. o. 4. §. (Isr.).